

A ropogósra sült kárász

Ilia Mihályról és -nak

Feltételezem, sokan hallottuk a hírt: kedves Tanár Urunk, Ilia Mihály augusztus 20-án átvette a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét. Többes számban írtam: „Tanár Urunk” – mert számtalan tanítványa, barátja, ismerőse örülhetett ennek az eseménynek. Pedig a nemrég Iliakülönszámos *Ex Symposion*ban azt olvastam, volt idő, amikor nem köszöntek vissza neki az utcán. Fordult a kocka, most nyilvánosan is szabad dicsérni őt. Nem kizárt, a vállveregetők között akadnak olyanok is, akik korábban azon ügyködtek, hogy ellehetetlenítsék a mindennapjait. És nekem alapvetően azért nehéz nyilvánosan szólnom róla, mert mindig is gyanakodtam a kultuszépítésre. Iliának is a hamis kultuszokkal kellett viaskodnia. Ez az idő nem biztos, hogy véget ért. A kultusz ráépül a személyre, az aktuális ideológiának megfelelő, retusált képet nyújt róla. Ezért kell óvakodnunk, hogy az Iliáról való beszéd ne legyen a kultusz túsza. Hiszen Ilia sem tökéletesen steril, emberből van, nem műanyagból. És itt merül föl a kérdés: hogyan lehetséges kizárni a külvilágot, hogy egyszerűen szóljak Iliáról? Hogyan fogalmazzam meg, miért örülök a díjának? Amikor hallottam a hírt, azonnal írtam neki levelet. Ebben nincsen semmi szereplés. Ám a jelenlegi írás más megvilágításba helyezi a megszólalót, mint a magánlevél. Itt nem tudom kizárni az olvasói közönség figyelmét, következképp, a magánlevél spontaneitása elvész, az egyszerűség nem lesz természetes, hanem művien kidekázott. Esetleg úgy kellene feltennem magamnak a kérdést, hogy: én miért adnék Iliának díjat?

Amennyiben elolvasom a róla született írásokat, akkor sok olyat találok, amely radikális figurának állítja be. A diktatúrában radikális tettek bizonyult a határok, nemzetek fölött és az egységes magyar kultúrában gondolkodni és cselekedni. S ez még ma is annak minősül, amikor külön-

böző összeesküvés-elméletekre bomlik a politikai csőcselék pártfigyelme. Úgy tűnik, Iliánál a kulcsszó az integráció: a különböző, ellentétes pólusok egységesítési kísérlete. Ám nála ez nem programszerűségéből, hanem természetes kíváncsiságból fakad. Sohasem olvastam tőle manifesztumot a multikulturalizmusról, nem hallottam papolni a toleranciáról. Talán éppen emiatt tudott figyelni a pártszólamok helyett az emberre. Egyszer elmesélte, hogy amikor a magyarverések idején Újvidéken járt, odament az utcán egy csinos szerb hölgyhöz, megkérdezte tőle magyarul, mennyi az idő. A telt ajkú hölgy kacéran rámosolygott, majd örömmel megmutatta neki a karóráján az időt. Ez pusztán az egyik példája Iliá szelíd radikalizmusának. Azért szelíd, mert nem programszerű. Tanítványa, Tolnai Ottó egyik írásának címe: *Nézni a Tiszát – mint radikális program*. Iliával beszélgetni olyan, akár Tolnainál a Tiszát figyelni: előbb-utóbb a horgunkra akad egy kárász, melyet otthon aztán vígan ropogósra süthetünk.

Egyszer a tanszéki szobájában találkoztam vele. A Tanár Úr nagy mesébe kezdett: Koncz Istvánról, Mauritsról, a Forrásról, Danilo Kišről, Weöres Sándorról, Ivo Andrićról, Pilinszkyról, az első erdélyi útjáról, az aktuális politikai eseményekről, a tápai szokásokról, a betegeskedéseiről. Egészen gyomorkorgásig cseverésztünk. Iliá meséjében a hivatalos történelem összefonódott a hétköznapokkal, a pletykával, a legendákkal, a kis emberek világával. Mit is akartam ezzel mondani? Nem tudom. Ja, eszembe jutott: én Iliának azért adnék díjat, mert jó vele beszélgetni.